

Lausunto

08.06.2026

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Yliopistoverkosto Sosnet kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Samaan aikaa tämän lakiuudistuksen kanssa on valmisteltu sosiaalihuoltolain uudistamista. Yleisesti voi todeta, että kahden näin mittavan lakiuudistuksen kommentointi on haastavaa erillisinä uudistuksina. Esitysluonnokset muodostavat mittavan kokonaisuuden, ja luovat yhdessä myös toisiinsa vaikuttavia reunaehtoja sosiaalihuollon toteuttamiselle. Esityksiä ja niiden ristikkäisvaikutuksia olisi tärkeää arvioida kokonaisuutena. Esityksissä myönteistä ja kannatettavaa on painopisteen siirtyminen varhaiseen tukeen, asiakaslähtöisyyteen ja matalan kynnyksen palveluihin, joiden voidaan arvioida helpottavan tuen piiriin hakeutumista ja vähentävän leimaavuutta. Samoin byrokratian keventäminen ja dokumentaation vähentäminen voivat parhaimmillaan vapauttaa ammattilaisten aikaa varsinaiseen asiakastyöhön ja mahdollistaa nopeammat ja vaikuttavammat interventiot, mutta riittävä hallinnollinen selkeys ja työnjako sekä dokumentointi on turvattava asiakkaan ja työntekijän oikeudellisesta sekä asiakasturvallisuuden näkökulmista. Dokumentaation vähentäminen voi tehdä asiakkaan ja työntekijän oikeusturvasta ongelmallisen. Esityksestä jää epäselväksi esimerkiksi se, kuka määrittää tai miten määritetään, mikä on kirjattavaa olennaista tietoa. Joustavuuden lisääntyminen, työn jatkuvuuden vahvistaminen ja sosiaalityön ammatillisen roolin vahvistuminen ovat myös myönteisiä uudistuksia.

Näkemyksemme mukaan tämän esityksen taustalla oleva tavoite vahvistaa varhaista tukea ja moniammatillista lapsiperheiden auttamista on kannatettava. Esityksestä jää kuitenkin epäselväksi, missä määrin esitetyt muutokset tosiasiallisesti edistävät varhaisen tuen toteutumista, vai jääkö tavoite tekniseksi palveluiden siirroksi laista toiseen ilman vaikuttavuuden vahvistumista. Samanaikaisesti uudistukseen sisältyy merkittäviä toimivuuteen liittyviä riskejä. Palvelutarpeen arvioinnin poistuminen ja dokumentaation keventäminen voivat heikentää tilanteiden kokonaisarvioinnin mahdollisuuksia sekä asiakkaiden ja työntekijöiden oikeusturvaa, erityisesti jos käytännöt eriytyvät alueellisesti. Lisäksi esityksen väljyys lisää riskiä alueellisten erojen kasvusta ja siitä, että osa asiakkaista jää palvelujen ulkopuolelle.

Keskeinen huoli liittyy myös siihen, että uudistus kytkeytyy vahvasti taloudellisiin säästötavoitteisiin. Lainsäädäntöä, joka koskee lapsiperheiden tukea ja lasten suojelua, ei tulisi ensisijaisesti rakentaa säästöperusteisesti, vaan lapsen oikeuksien ja vaikuttavuuden näkökulmasta. Riskinä on kustannusten siirtyminen lastensuojelusta sosiaalihuoltoon ilman, että tuen tarve tosiasiallisesti vähenee.

Huolta herättää myös sosiaalihuoltolakiin esitetty asiakasmitoitus (47 asiakasta per sosiaalityöntekijä), erityisesti tilanteissa, joissa vaativia perhetilanteita pyritään hoitamaan sosiaalihuoltolain keinoin. Tämä koskee tilanteita, joissa on nykyisen lain perusteella todettu lapsen suojelun tarve. Mikäli resursointi, osaaminen ja johtaminen eivät vastaa kasvavaa vastuuta, vaarana on, ettei varhaisen tuen tavoite toteudu.

Lisäksi sosiaalihuollon ja lastensuojelun välinen rajapinta jää edelleen epäselväksi. Erityisen tuen tarpeen ja lastensuojelutuen tarpeen välinen ero ei täsmenny esityksessä riittävästi, mikä voi johtaa päällekkäiseen työhön, epäyhtenäisiin käytäntöihin ja asiakkaiden turhaan liikkumiseen palveluiden välillä.

Esityksen taustoituksessa pääasiallisia vaikutuksia aletaan käsitellä ensin taloudellisten vaikutusten kautta. Jopa vaikutukset yrityksiin on kuvattu ennen vaikutuksia lastensuojelun asiakkuudessa oleviin lapsiin. Lapsen erityistä suojelua koskevaa lainsäädäntöä ei tulisi valmistella kiireellä ja säästötavoitteiden ei tulisi olla valmistelun ensisijaisena ohjaavana tekijänä. Pidämme lastensuojelulain uudistamista tarpeellisena, mutta sen valmisteluun tulisi varata riittävästi aikaa ja muutosten vaikutuksia tulisi ehtiä arvioida kokonaisvaltaisesti ja rauhassa.

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Esityksen tarkoituksena on selkiyttää nykyisen lastensuojelulain rakenne ja sääntely kokonaisuutena. Tavoitteena on selkiyttää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välistä rajapintaa, jota on kuvattu epäselväksi. Näiden tavoitteiden toteutuminen esitetyn ehdotuksen jää epäselväksi.

Lakiesitys lapsen erityisestä suojelusta on rajattu koskemaan vain lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia. Esitys rajaa lastensuojelun asiakkuuden alkamaan vasta tilanteessa, jossa lapsen kasvuolosuhteet, hänen terveytensä tai kehityksensä uhkaavat vaarantua vakavasti ja lapsen erityinen suojelun tarve edellyttää esitetyn lain mukaisia toimenpiteitä. Toisin sanoen asiakkuuden alkamisen ajankohta lähestyy huostaanoton kriteereitä.

Osana parhaillaan meneillään olevaa sosiaalihuoltolain uudistusta on tarkoituksena yhdistää nykyiset sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut kuten perhetyön ja kasvatus- ja perheneuvonnan palvelut sekä osa nykyisen lastensuojelulain mukaisista avohuollon tukitoimista ja palveluista. Sosiaalihuoltolaissa on tarkoitus säätää uudesta lapsiperhepalvelusta, joka pitää sisällään tällä hetkellä lastensuojelun avohuoltoon kuuluvista palveluista tehostetun perhetyön ja kotiin vietävän perhekuntoutuksen, joita myönnettäisiin jatkossa sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina. Näiden palveluiden myöntäminen olisi jatkossa yhä mahdollista myös lastensuojelun asiakkuudessa oleville lapsille, eli samoja palveluita voidaan yhä käyttää myös lastensuojelun asiakkuudessa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimiksi jäisivät taloudellinen tuki (nykyistä 35 §:ää vastaava säännös toimeentulon ja asumisen turvaamisesta), ympärivuorokautinen perhekuntoutus sekä sijoitus avohuollon tukitoimena. Näkemyksemme mukaan esitys ei käytännössä tosiasiallisesti selkeytä sosiaalihuollon ja lastensuojelun välistä rajapintaa. Palveluita tarkastellessa rajapinta näyttäisi muodostuvan sellaiseksi, että sosiaalihuoltolainmukaiset palvelut olisivat jatkossa kotiin vietäviä avopalveluja, kun taas lapsen erityinen suojelu näyttäisi keskittyvän tilanteisiin, joissa lapsi ei voi asua kotona, vaan perhe tarvitsee ympärivuorokautista perhekuntoutusta tai lapsi sijaishuollon palveluita. Esityksessä kuitenkin kuvataan, että laissa on tarkoitus säätää avohuollon työskentelystä niin, että lapsen ja häneen perheensä tuen tarpeisiin pyritään ensisijaisesti vastaamaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin. Epäselväksi jää esimerkiksi se, mitä tämä tarkoittaa tilanteessa, jossa asiakkuus alkaa lapsella, jonka kasvuolosuhteet tai oma toiminta uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen kasvunsa ja kehityksensä?

Esityksessä rajapinnan selkiyttämistavoitetta haastaa etenkin käytetty käsitteistö. Jos aiemmin lapsi ja perhe ovat saaneet lapsiperhesosiaalityön palveluissa asioidessaan perhetyötä ja lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa tehostettua perhetyötä, jatkossa he voivat saada esityksen mukaisesti sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä ja lastensuojelun asiakkuudessa "erityisen tehostettua lapsiperhepalvelua (ks. S. 74 ja s.128). Esitystä tulisi täsmentää määrittelemällä nykyistä tarkemmin esimerkiksi suojelun ja erityisen suojelun käsitteitä ja niiden suhdetta toisiinsa. Myös käsite "erityisen tehostettu työskentely" (esim. s. 128) tulisi määritellä täsmällisemmin. Lisäksi näemme, että lain ehdotettu nimi "Laki lapsen erityisestä suojelusta" on ongelmallinen. Esitetty sääntely kohdistuu lastensuojeluun ja nimen tulisi kuvata sääntelyn sisältöä täsmällisesti: "erityinen suojelu" voi viitata myös muihin kuin lastensuojelullisiin tarpeisiin, minkä vuoksi lastensuojelulaki olisi selkeämpi ja käytännön toiminnassa käyttökelpoisempi nimi.

Esityksen mukaan muutoksilla pyritään edistämään palvelurakennetta, jossa painottuu varhainen tuki, moniammatillinen lapsiperhetyö ja lastensuojelun avopalvelut. Pyrkimyksenä on esityksen mukaan tukea hyvinvointialueita uudistamaan palvelujaan "perustuen palvelujen

tarkoituksenmukaiseen porrastukseen” sekä siirtämään palveluiden painopistettä perustasolle. Jo sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistuksella (HE 164/2014 vp) pyrittiin siirtämään painopistettä raskaista korjaavista palveluista perheiden varhaiseen tukemiseen. Painopisteen siirto ei kuitenkaan onnistu ilman tosiasiallista panostusta näihin varhaisen tuen ja perustason palveluihin. Kuten myös esityksen taustoituksessa todetaan, hyvinvointialueiden tulisi huolehtia, että sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain mukaiset palvelut lapsille ja perheille ovat oikea-aikaisia ja riittäviä (ks. S. 83). Taloudelliset leikkaukset ja säästöpaineeet vaarantavat hyvinvointialueiden tosiasiallisia mahdollisuuksia huolehtia riittävien ja oikea-aikaisten palveluiden toteutumisesta käytännössä. Painopisteen siirron onnistumisen turvaamiseksi esitykseen olisi hyvä kirjata vastuista velvoittavasti ja varmistaa myös niiden toteuttamiseen tarvittava resursointi. Uudistuksessa painotetaan sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita (varhaista tukea ja ennaltaehkäisyä) samaan aikaan kun sosiaalipalveluiden rahoitusta leikataan, jolloin lakiesitys on väistämättäkin ristiriitainen.

Parhaillaan uudistettavan sosiaalihuoltolain osalta on ehdotettu väljennyksiä lain velvoittavuuteen. Koska sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain uudistusta ollaan tekemässä tilanteessa, jossa hyvinvointialueisiin kohdistuu merkittäviä taloudellisia sopeutustoimia, on riskinä, että sosiaalihuoltolain velvoittavuuden ja sääntelyn keventyessä ja heiketessä lasten ja lapsiperheiden mahdollisuudet saada apua riittävän varhain tosiasiallisesti heikkenevät. Samalla kun lastensuojelusta tulee lakimuutoksen myötä yhä enenevässä määrin viimesijainen erityispalvelu, voi perheiden olla hankalampaa saada apua sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista. Tämä lisää riskiä, etteivät lapset ja perheet saa tarvitsemaansa tukea riittävän varhaisessa vaiheessa ennen lastensuojelun asiakkuutta, ja perheiden tilanteet vaikeutuvat ennen tuen saamista, vaikka esitys tavoittelee päinvastaista lopputulosta.

Lastensuojelulain esitetyssä uudistuksessa positiivista on rakenteiden täsmentäminen, erityisesti lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän roolin kirkastaminen sekä edunvalvonnan vahvistaminen. Keskeisten perusrakenteiden, kuten asiakasmitoituksen säilyminen, tukee toiminnan jatkuvuutta ja ennakoitavuutta. Lisäksi prosessien nopeuttamiseen pyrkivät muutokset sekä lapsen arjen, kuten koulunkäynnin, turvaamiseen liittyvät kirjaukset ovat parannuksia lapsen edun näkökulmasta. Kuitenkin valmistelun kiire ja puutteellinen vaikutusten arviointi, erityisesti lakien rajapinnan osalta, herättävät huolta uudistuksen laadusta.

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

Nyt esitetty ratkaisu

Perustelut tiiviisti

Kriittisesti tarkasteluna uudistus ei ratkaise nykyjärjestelmän keskeisiä ongelmia. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lastensuojelun avohuollon tukitoimet kytkeytyvät sosiaalihuoltolain mukaisiin lapsiperhepalveluihin, palveluiden sisältö jää määrittelemättömäksi ja tulkinnanvaraiseksi. Esityksen 43 §:ssä sanotaan: ”Avohuollon työskentelyn aikana lapsen ja häneen perheensä tuen tarpeisiin on vastattava sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin. Lastensuojelun asiakkuudessa olevalle lapselle on järjestettävä tarvittaessa avohuollon tukitoimena sosiaalihuoltolain 3 luvussa tarkoitettuja

sosiaalipalveluja.” Sosiaalihuoltolain lausunnoilla olevassa luonnoksessa luvussa 3 ei kuitenkaan mainita muuta kuin käsite lapsiperhepalvelut. Kun 43 §:ssä mainittu sosiaalipalveluiden määritelmä on sosiaalihuoltolaissa näin epämääräinen ja väljä, on epäselvää 1) mitä palveluilla tarkoitetaan, 2) onko lapsi lastensuojelun asiakas tilanteessa, jossa tukitoimia myönnetään sosiaalihuoltolain perusteella, ja 3) mitä lastensuojelun avohuollon asiakkuus tällöin tarkoittaa.

Lastensuojelun avohuollon palveluiden siirtämistä sosiaalihuoltolain alaisiksi, sekä palveluiden korvaamista yleisillä lapsiperhepalveluilla on esityksessä perusteltu sillä, että nykyisellään alueelliset käytännöt ovat olleet kirjavia, palveluissa on ollut päällekkäisyyttä, toistuvuutta ja yhtäaikaista, eikä kansallisesti ole tietoa, miten palveluita valitaan. Palveluiden kirjjon on perusteltu luovan epäselvyyttä nykyiseen järjestelmään argumentoiden, että pelkkä listaus palveluita ei kerro, mitä palveluissa tehdään. Näkemyksemme mukaan epämääräisesti ja väljästi määritellyt lapsiperhepalvelut eivät selkiytä esitettyä ongelmaa. Avohuollon palveluista on saatavilla niukasti vaikuttavuustietoa, mutta on todettava, että vaikuttavuustutkimuksen näkökulmasta on erityisen haastavaa tutkia palvelua, jonka määrittely on laaja ja epätarkka.

Lisäksi on argumentoitu (esim. ministeriön materiaaleissa), että sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen porrasteisuus on aiheuttanut asiakkuuksien jatkuvaa siirtelyä palvelusta toiseen, mikä on aiheuttanut katkoksia lasten ja perheiden palveluissa. Kannatettavana voikin pitää sitä, että perheitä ei tarpeettomasti siirrellä palveluportailta, vaan että palveluissa on riittävää jatkuvuutta. Esityksessä jää epäselväksi, miten sosiaalihuoltolaikiin esitetty laaja ja tulkinnanvarainen lapsiperhepalvelu vastaa tähän ongelmaan ja millaiset mahdollisuudet ja resurssit palvelussa on vastata vaativien perhetilanteiden tarpeisiin. Lapsiperhepalvelun käsite jää yleisluontoiseksi, mikä vaikeuttaa palveluiden ymmärrettävyyttä asiakkaiden näkökulmasta sekä yhdenmukaista toteuttamista eri alueilla, asiakasturvallisuutta vaarantaen. Pelkkä palveluiden intensiteetin lisääminen ei myöskään riitä, vaan keskeistä on palveluiden kyky vastata erityisen suojelun tarpeisiin vaikuttavasti. Jos lapsella on arvioitu täyttyvän lastensuojelun tuen tarve (nykyisten arviointikäytänteiden mukaisesti), on epätodennäköistä, että tämä tarve poistuu pelkästään siirtämällä heidät lapsiperhepalveluiden asiakkaaksi.

Huolta herättää myös lastensuojeluun pääsyn kynnyksen mahdollinen nousu. Riskinä on, että ongelmat ehtivät kärjistyä ennen riittävän vahvan tuen alkamista. Samalla palveluiden siirtäminen sosiaalihuoltolain alle voi tilastollisesti vähentää lastensuojelun asiakkuuksia ilman, että tuen tarve aidosti vähenee. Avohuollon tehtäviä ei voida siirtää sosiaalihuoltolain mukaiseen lapsi- ja perhesosiaalityöhön, jossa ehdotettu asiakasmitoitus on suuri suhteessa lastensuojelutehtävän vaativuuteen. Mikäli tehtävää toteutetaan sosiaalihuoltolain pohjalta, on riski, että lastensuojelun aktiiviselle ja arvioivalle työskentelylle ei muodostu selkeitä käytäntöjä ja rajapinta hämärtyy sekä työntekijöiden että asiakkaiden näkökulmasta. On huolestuttavaa, jos asiakkuuden alkamisen ajankohta alkaa lähestyä huostaanoton kriteereitä. Ongelmallista on myös se, että jos sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa kirjaamista vähennetään ja päätöksiä tehdään vähemmän, lapsen ja perheen tilanteen arviointi voi jäädä vaillinaiseksi.

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Esityksessä on paljon käsitteitä, joita tulisi määritellä täsmällisemmin. Esimerkiksi "erityinen suojele", "ilmeinen suojele tarve" ja "vaativimman lastensuojele palvelu" kaipaavat tarkennuksia. Myös suojele kohteen (esim. lapsen terveys, kehitys, hyvinvointi ja kasvuolosuhteet) sekä arvioinnin kriteerien (vanhempien kyky, huolen taso, työskenteleyn fokus) jäsentely kaipa selkeyttämistä. Myös terminologia esimerkiksi sijaishuolto paikan, sijoitus paikan sekä laitoshoidon ja laitoshuollon osalta on esityksessä epä johdonmukaista. Lastensuojele keskeiset periaatteet ja vastuu lapsen hyvinvoinnista (lakiehdotuksen pykälät 5 ja 6) tulisi linkittää lain tarkoitukseen ja määritelmiin (pykälät 1 ja 2), sillä niillä on perustavanlaatuinen lukemista ja tulkintaa ohjaava merkitys.

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojele asiakkuuden alkamiseen ja päättämiseen?

Kynnys lastensuojele asiakkuuden alkamiseen nousee aiempaa korkeammaksi ja sitä on esityksen mukaan tarkoitus nostaa lähelle nykyistä huostaanottokriteeriä (ks. s. 73). Esityksen mukaan lapsen asiakkuus alkaa jatkossa, kun lapsen kasvuolosuhteet, hänen terveytensä tai kehityksensä uhkaavat vaarantua vakavasti ja lapsen erityinen suojele tarve edellyttää lain mukaisia toimenpiteitä. Toisin sanoen lapsen tilanne on jo hyvin huolestuttava ja lasta mahdollisesti vakavasti vaarantava. Ongelmallista on, että palveluista kieltäytymiseen liitetään vastentahtoisuus kriteerinä asiakkuudelle tai sen siirtymiselle lastensuojeleluun. Erityisesti lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden tulisi määrittää asiakkuutta.

Asiakkuutta ei tulisi käynnistää, jos lapsen ja hänen perheensä tuen tarpeisiin on mahdollista vastata varhaisemman vaiheen tuella ja palveluilla. Vaikutukset asiakkuuden alkamiseen kytkeytyvät kiinteästi sosiaali huoltolainmukaisten palveluiden saatavuuteen, saavutettavuuteen, oikea-aikaisuuteen ja riittävyyteen.

Päättämisen osalta esityksessä todetaan asiakkuuden päättävän, kun lastensuojelelu järjestämiselle ei ole perusteita tai kun lapsi täyttää 18 vuotta. Jos perusteiden nähdään syntyvän vakavan vaarantumisen uhasta, asiakkuuden voidaan ajatella päättävän, kun vakavan vaarantumisen uhkaa ei ole. Epäselväksi jää, mitä tehdään tilanteissa, joissa lapsen elämässä on vaarantumisen uhka, mutta vaarantumisen vakavuus ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Esitystä tulisi täsmentää käytettyjen käsitteiden osalta sekä avata tarkemmin vaarantumisen vakavuuden arvioinnin prosessia.

Emme kannata ehdotusta tuen tarpeen arviointiin liittyvien aloittamisen ja loppuun saattamisen määräaika vaatimusten poistamisesta.

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Kun jatkossa asiakkuuden kynnyks on aiempaa korkeampi, ovat asiakkuudessa olevien lasten tilanteet todennäköisesti myös hyvin haastavia ja toimenpiteiden, kuten huostaanoton valmisteluja joudutaan tekemään useamman asiakkuudessa olevan lapsen kohdalla. Tällöin 30 asiakasta voi olla varsin suuri asiakasmäärä, sillä työskentely on todennäköisesti intensiivisempää ja esimerkiksi huostaanottojen valmistelu voi viedä suhteessa enemmän työaika, kuin aiemmin.

Joustavoittaminen on sinänsä kannatettavaa, kun sitä perustellaan lapsen edun turvaamisella ja kun kyse on tilapäisestä joustosta. Joustaminen voi olla kannatettavaa esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen lisäksi hänen sisaruksensa saisi saman sosiaalityöntekijän, vaikka mitoitus menisi hetkeksi vähän yli. Lapsen etua ei kuitenkaan turvaa se, että sosiaalityöntekijällä on asiakkuudessa asiakasmitoituksen ylittävä määrä lapsia. Tosiasiallisesti suuri asiakasmäärä uhkaa asiakasturvallisuuden toteutumista.

Tilanteita, joissa joustoa jouduttaisiin käyttämään, olisi myös mahdollista välttää organisaatioissa ennakoimalla esimerkiksi huomioimalla väljyys sosiaalityöntekijöiden asiakaslistassa, niin että sosiaalityöntekijällä on tarvittaessa tilaa 1–2 asiakaslapselle. Toinen työn organisointiin liittyvä keino olisi esimerkiksi jakaa asiakkuuksia työpareittain, niin että työparityötä tehdessä työpari voi ottaa asiakkuuteen osan saman perheen lapsista, mikäli kaikki lapset eivät mahdu yhdelle työntekijälle.

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Esitys vaatisi täsmennyksiä ja tarkempaa määrittelyä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävien osalta. Lakiehdotuksen 10 § selkeyttää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän roolia tuen keskeisenä toteuttajana sekä korostaa hänen vastuutansa lapsen kokonaistilanteen arvioinnissa ja tuen toteutuksessa, määrittellen sosiaalityöntekijän lapsen asiasta kokonaisvastuulliseksi viranhaltijaksi. Tämä on ristiriidassa suhteessa pykäläesitykseen 25 §, jossa päätösvaltaa muun muassa avohuollon tukitoimista laajennetaan myös muille, määrittelemättömille sosiaalihuollon viranhaltijoille. Määrittelyn epäselvyys ja epämääräisyys voi heikentää kokonaisvastuun toteutumista ja johtaa tilanteisiin, joissa lapsen etu ei toteudu päätöksenteossa.

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

Ei lausuttavaa.

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Lastensuojelulaissa on säädetty mahdollisuudesta hakea tuomioistuimelta lupaa lapsen tutkimiseen, jos tutkimus on lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi välttämätön, mutta lapsen huoltaja kieltää tutkimuksen tekemisen. Hallinto-oikeus on tehnyt päätöksen luvan antamisesta. Prosessia on kuvattu hitaaksi, eikä lupahakemuksia ole tehty vuositasolla kuin muutamia. Esityksen perusteluissa ei ole esitetty konkreettisia lukuja päätösten määrästä tai prosessin kestosta, mikä vaikeuttaa esityksen vaikutusten arviointia. On toki mahdollista, että nykyinen lupamenettely ei välttämättä ole mahdollistanut lapselle hänen etunsa mukaista lupaa tutkimiseen sekä tarkoituksenmukaista apua riittävän nopeasti. Näkemyksemme luvan hakemisen joustavoittaminen voi olla lapsen edunmukaista, mikäli luvan pyytäminen hallinto-oikeudesta on nykykäytännöillä tarpeettoman hidasta tai jos prosessin hitaus johtaa tosiasiallisesti tilanteisiin, joissa lupaa ei prosessin hitauden vuoksi lähdetä lainkaan pyytämään.

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosäätelyä?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti

-

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla säätelyllä olevan?

Palkkioiden kansallinen määrittely asetuksella on kannatettava ajatus ja voi parhaimmillaan poistaa alueellista eriarvoisuutta. Palkkion tason määrittelyssä tulisi kuitenkin huomioida edunvalvojen saatavuus (myös alueellisesti) ja tehtävässä vaadittavan erityisosaamisen taso.

Esityksessä tulisi täsmentää lastensuojelun edunvalvojan määräämistä huoltajan sijaiseksi (30 §) koskevia kirjauksia. Esityksessä jää epäselväksi sosiaalityöntekijän ja edunvalvojan tehtävien ero näissä tilanteissa ja lisäksi esitykseen tulisi tarkentaa, mihin kohderyhmään pykälää voidaan soveltaa ja millaisissa tilanteissa. Pykälä olisi hyvä rajata esimerkiksi tilanteisiin, joissa lapsella ei ole lainkaan huoltajaa.

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta säätelykokonaisuudesta?

Ei lausuttavaa

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Luvun 5 säännökset lapsen osallisuudesta, mielipiteen selvittämisestä ja puhevallasta vastaavat pitkälti nykyistä lainsäädäntöä. Lakiesityksen mukaan lapsen toivomukset ja mielipide on aina selvitettävä ja huomioitava iän ja kehitystason mukaisesti, ja myös hallinto-oikeuksissa tapahtuva

kuuleminen tukee tätä periaatetta. Tilanteet, joissa lapsen näkemys voidaan jättää selvittämättä tai lapselle ei anneta tietoja hänen etunsa suojelemiseksi, tulee dokumentoida tarkasti tuoden esiin, miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty ammatillisen harkinnan perusteella. On tärkeää että 12 vuotta täyttäneen lapsen puhevalta, osallisuus ja itsemääräämisoikeus säilyvät lastensuojeluasioissa.

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Ei lausuttavaa

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ks. Kohdan 2. perustelut.

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Esityksen sisältämä ehdotus kiireellisen sijoituksen jatkopäätöksen lyhentämisestä 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen tarkoittaa, että lapsen tuen ja mahdollisen huostaanoton tarvetta joudutaan arvioimaan aiempaa lyhyemmässä ajassa. On epäselvää, kohdistuuko määräajan lyhentäminen käytännössä vain välittömän vaaran tilanteisiin. Lyhentämisen tarvetta ei esityksessä eksplisiittisesti perustella. Määräajan lyhentäminen voi nopeuttaa päätöksentekoa, mutta samalla johtaa puutteelliseen arviointityöhön ja epätarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin. Tosiasiallisesti lastensuojelun päätöksenteko, kuten kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton tarpeen perusteellinen arviointi ja huolellinen huostaanoton valmistelu edellyttävät, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytössään riittävät aikaresurssit sekä riittävä tieto päätöksenteon tueksi, kuten eri ammattilaisten (mm. lääkärin, psykologin, opettajan jne.) laatimat lausunnot sekä mahdolliset terveys- ja poliisirekisteritiedot. Tarvittavien tietopyyntöjen ja lausuntojen saaminen ajallaan, lapsen läheisverkoston kartoittaminen, päätöksentekoprosessit, dokumentointi, huostaanottohakemuksen valmistelu sekä asianomaisten kuuleminen ja lapsen tapaaminen sekä mielipiteen selvittäminen ajallaan tulee näkemyksemme mukaan olemaan käytännössä haastavaa. Muutoksella tavoiteltu joutuisuus ei välttämättä ole lapsen etu.

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ks. Kohdan 15 perustelut. Esityksessä todetaan nyt eksplisiittisesti, että huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos lapsen ja huoltajan ensisijaisesti tarvitsemat sosiaali- tai terveydenhuollon palvelut ja avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen

huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Tätä lisäystä voidaan pitää kannatettavana, sillä se alleviivaa terveydenhuollon, sekä myös muiden sosiaalipalveluiden ensisijaisuutta ja turvaa lapsille ja nuorille tarkoituksenmukaista tukea esimerkiksi mielenterveyteen ja päihteisiin liittyvissä asioissa terveydenhuollon kautta, ei sijaishuollolla.

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

On hienoa, että esityksessä pyritään valvonnan täsmentämiseen ja vastuunjaon varmistamiseen ja että valvonnan tarve tunnistetaan osana palvelujärjestelmän alueellisia eroja ja puutteita. Esitykseen tulisi tehdä selkeän ensisijaisen valvontavastuun määrittely, jotta vältetään vastuiden hajautuminen ja päällekkäisyys. Lisäksi valvonnan käytännön edellytyksiä tulisi vahvistaa (resurssit, tiedonsaanti, toimintatavat). Valvontakokonaisuutta tulisi tarkastella ja jäsentää selkeästi niin, että eri tasot täydentävät toisiaan eivätkä jätä katvealueita. Pirstaloitumisriskin hallintaan tulisi kiinnittää huomiota erityisesti rinnakkaisten toimivaltuuksien tilanteissa. Sijaishuollon arjen toimintaympäristöjen tulisi huomioida kokonaisuudessa (lasten suhteet, vuorovaikutus, toimintakulttuuri). Riippumatonta ulkoista valvontaa tulisi vahvistaa omavalvonnan rinnalla. Lasten kokemuksia tulisi huomioida systemaattisesti, mukaan lukien mahdollisuus luottamuksellisiin tapaamisiin. Sosiaalityöntekijän keskeistä valvontaroolia tulisi täsmentää ja turvata sen edellytyksiä. Valvonnan järjestämisen ennakkointia tulisi tehdä jo sijoitusvaiheessa, erityisesti alueen ulkopuolelle sijoitettaessa. Yhdenmukaisten tulkintojen ja käytäntöjen varmistamisen tulisi kiinnittää huomiota.

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoido): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset lastensuojelulaitosten turvahenkilöistä. Esityksen mukaan lastensuojelulaitoksen henkilökuntaan voisi jatkossa kuulua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön lisäksi myös turvahenkilöitä, mikäli se on välttämätöntä laitoksen asiakas- ja työturvallisuuden varmistamiseksi. Turvahenkilöiden käyttö voi mahdollisesti edistää asiakas- ja työturvallisuutta. Turvahenkilöitä koskevan sääntelyä tulisi vielä selkiyttää valvonnan, seurannan ja vaikutusten arvioinnin näkökulmista.

Esityksessä on pyritty erittelemään turvahenkilön tehtävät sekä toimivaltuudet sekä pyritty erottamaan tehtävät hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilökunnan tehtävistä. Erottelun toimivuus jää epäselväksi.

Esityksen taustoituksessa todetaan (s. 137), että kun turvahenkilö kuuluu henkilöstöön, olisi "laitoksen turvallisuudesta vastaava henkilö kaikille ja etenkin laitokseen sijoitetuille lapsille tuttu henkilö toisin kuin tällä hetkellä, kun laitokseen kutsuttaessa tulee mahdollisesti aina eri vartija". Todennäköisesti turvahenkilöitä tarvitaan useampi, kuin yksi. Esityksessä jää epäselväksi, kuuluuko laitoksen turvallisuudesta vastaaminen turvahenkilön tehtäviin sekä se, miten määritellään turvahenkilön perehtyneisyys lastensuojeluun ja laitoksen erityispiirteisiin (ks. s. 165), sekä miten turvahenkilön perehtyneisyys arvioidaan ja varmistetaan.

Yksittäisistä ehdotuksista esimerkiksi turvahenkilöitä koskeva sääntely herättää kysymyksiä tietopohjasta ja vaikuttavuudesta. Erityisen turvahenkilön lisääminen henkilöstöön ilman kytkentää hoidon ja huolenpidon vaatavuuteen ei ole perusteltua. Vakituisten turvahenkilöiden käyttö vaihtuvien vartijoiden sijaan on sinänsä kannatettavaa, mutta erillinen turvarooli ei yksin ratkaise turvallisuuden haasteita, eikä se kuulu varsinaiseen hoito- ja kasvatushenkilöstöön. Turvallisuutta tulisi tarkastella kokonaisvaltaisemmin, esimerkiksi hyödyntämällä tutkimustietoa ja harkitsemalla yksikkökohtaisten lapsimäärien pienentämistä henkilöstön osaamista vähentämättä.

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

Pidämme kannatettavana, että lapsen yhteydenpitoa voitaisiin pykälässä säädetyin edellytyksin jatkossa rajoittaa myös lapsen sosiaaliseen verkostoon kuuluviin henkilöihin. Tämä voi olla tietyissä tilanteissa tarpeen lapsen suojelemiseksi. Nykyinen lainsäädäntö on mahdollistanut yhteydenpidon rajoittamisen ainoastaan lapsen vanhempiin tai muihin lapselle läheisiin henkilöihin. Esitystä tulisi täsmentää sen osalta, miten ehdotettua muutosta käytännössä toteutetaan.

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

On myönteistä, että jälkihuoltoon oikeutetun lapsen ja nuoren tilannetta tarkastellaan sosiaalihuoltolain mukaisena palvelutarpeiden kokonaisuutena. Jälkihuollon kontekstissa riittävä resursointi nousee ensiarvoisen tärkeäksi. Nuorten työntekijöillä on oltava riittävästi aikaa asiakkaille ja asiakkaiden kanssa työskentelyksi ja asiakasmäärien on oltava maltillisia. Sosiaalityö ja -ohjaus ovat itsessään jälkihuollon keskeisiä elementtejä, mutta niiden ensisijaisuuden korostaminen lainsäädännön tasolla voi heikentää muiden tuen muotojen ja työkalujen käytön mahdollisuutta käytännön työssä. On huomioitava, että jälkihuoltoon oikeutetun lapsen ja nuoren palvelutarpeet eivät rajoitu ainoastaan sosiaalityön ja -ohjauksen palveluihin. Yksilölliseen palvelutarpeiden määrittelyyn käytettävissä olevia henkilöstöresursseja on oltava riittävästi. Myös asiantuntemus ja riittävä perehtyneisyys sijaishuollosta kotiutuvien lasten ja nuorten erityiskysymyksiin on turvattava.

Riskinä on, että sosiaalihuollon tehtäväkenttä muodostuu niin laajaksi ja moninaiseksi, että resurssit ja erityisosaaminen vaarantuvat.

Siirtymävaiheeseen sijaishuollosta jälkihuoltoon sekä jälkihuolto-oikeuden päättymisen vaiheeseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Laissa olisi hyvä mainita jälkihuollon asiakassuunnitelma sijaishuollon päättyessä. Mikäli lapsi tai nuori on saanut jälkihuollon palveluja subjektiivisena oikeutenaan, suunnitelman laatiminen jälkihuollon päättymisen jälkeisten palvelujen ja niiden tarpeen kartoittamiseksi on aina tarpeellista (vrt. ehdotuksessa ”tarvittaessa”). Toimeentulon turvaamista koskevaa pykälää (112 §) olisi hyvä täsmentää huomioiden yhdenvertaisuuden kysymykset sijaishuollosta kotiutuvien ja niiden nuorten välillä, joilla ei ole sijaishuoltotaustaa. Tämä koskee esimerkiksi opiskelumahdollisuuksien riittävää taloudellista tukemista. Lainsäädännölliset ristiriidat, jotka saattavat sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret eriarvoiseen taloudelliseen asemaan (vrt. toimeentulolaki), tulisi voida estää lastensuojelulakiin kirjatulla maininnalla.

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantumista koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

Ei lausuttavaa

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUV) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUV-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

On merkittävää, että tutkintokoulutukseen valmentava koulutus turvataan.

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

Esitysluonnoksen taustoitussiossa lakiehdotuksen pääasiallisia vaikutuksia aletaan käsitellä ensin taloudellisten vaikutusten kautta. Jopa vaikutukset yrityksiin on kuvattu ennen vaikutuksia lastensuojelun asiakkuudessa oleviin lapsiin. Esitysluonnoksesta herää huoli siitä, että taloudelliset vaikutukset ovat esitettyjen muutosten ensisijainen peruste ja lakiehdotus näyttäytyy läpi linjan ensisijaisesti säästöjä tavoittelevana.

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

Pykälän 38 kolmatta momenttia on esitetty tarkennettavan, jotta perheet, jotka hoitavat lasta yksityiskodissa olisivat kustannusten korvausten osalta yhdenvertaisessa asemassa perhehoitajien kanssa. Mikäli lapsen hoito ja huolenpito on järjestetty läheisverkoston kartoituksen perusteella huoltajuus- tai oheishuoltajuusmääräyksellä muun kuin biologisen vanhemman luona, maksettaisi lasta hoitavalle henkilölle maksaa perhehoitolain 16 §:n mukainen hoitopalkkio, 17 §:n mukainen kulukorvaus ja 18 §:n mukainen käynnistämiskorvaus. Tämä koskisi tilanteita, joissa kodin ulkopuolelle sijoittamisen sijasta on päädytty tällaiseen ratkaisuun.

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

Ei lausuttavaa

27. Vapaamuotoiset huomiot

Ei lausuttavaa

Fiorentino Vera
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet